

ЧЕРНІГІВЩИНА. ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ.

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

І. Анищенко, доктор філософії, професор, заступник генерального директора,

Т. Рудик, начальник відділу, аудитор,
ДП «Чернігівстандартметрологія»,

І. Іванова, доктор технічних наук, професор,

Ю. Іванова, студентка,

Чернігівський державний інститут економіки і управління, м. Чернігів

ЧЕРНИГОВЩИНА. ЗАГРЯЗНЕНИЯ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ. РАЗВИТИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

И. Анищенко, доктор философии, профессор, заместитель генерального директора,
Т. Рудик, начальник отдела, аудитор,
ГП «Черниговстандартметрология»,
И. Иванова, доктор технических наук, профессор,
Ю. Иванова, студентка,
Черниговский государственный институт экономики и управления, г. Чернигов

CHERNIHIV REGION. ENVIRONMENT CONTAMINATIONS. EVOLUTION OF ECOLOGICAL ASPECTS OF SOCIAL RESPONSIBILITY

I. Anyshchenko, Doctor of Philosophy, Professor, Deputy General Director,
T. Rudyk, Department Head, Auditor,
«Chernihivstandartmetrologiya» State Enterprise,
I. Ivanova, Doctor of Technical Sciences, Professor,
Yu. Ivanova, Student,
Chernihiv State Institute of Economics and Management, Chernihiv

Відомо, що у попередньому десятиріччі активізувалась робота міжнародних організацій щодо формування корпоративної соціальної відповідальності під керівництвом ООН, Міжнародної організації праці (МОП), бізнесових і громадських організацій. В Україні фахівцями ДП «УкрНДНЦ» розроблюється проект національного стандарту [1].

Метою проведеної нами роботи є аналіз готовності суспільства до підтримки універсальних

У статті проаналізовано деякі особливості розвитку Чернігівщини за 1998—2008 роки з точки зору забруднення довкілля та завдань щодо формування корпоративної соціальної відповідальності на підставі впровадження міжнародних стандартів, які цей процес регламентують.

соціальних принципів, захисту довкілля та впровадження систем управління соціальною відповідальністю на прикладі Чернігівського регіону.

На наш погляд, важливим етапом підготовки українського суспільства до усвідомлення корпоративної соціальної відповідальності є впровадження

в Україні стандартів щодо системи управління навколишнім середовищем (СУНС).

Цей етап розпочався 1 січня 1998 року введенням у дію наказом Держстандарту України від 18.08.1997 № 495 перших п'яти стандартів — ДСТУ ISO 14001, ДСТУ ISO 14004, ДСТУ ISO 14010, ДСТУ ISO 14011, ДСТУ ISO 14012 [2—6].

За наступні десять років з'явилися інші важливі стандарти цієї серії: ДСТУ ISO 14020—2003, ДСТУ ISO 14024:2002, ДСТУ ISO 14040:2004, ДСТУ ISO 14041:2004, ДСТУ ISO/TR 14049:2004, ДСТУ ISO/TR 14062:2006 [7—12] тощо, які забезпечують розуміння принципів, процедури та загальні критерії екологічного аудиту, оцінювання відповідності СУНС з урахуванням життєвого циклу продукції. За цей час кількість суб'єктів державної реєстрації підприємств та організацій збільшилась від 12014 у 1998 році до 19091 у 2008 році (таблиця), прибутки організацій лише за 2008 рік зросли на 22,3 % і становили 643,1 млн. грн. [13—17]. З 12 % до 61 % збільшилась кількість суб'єктів господарської діяльності (СГД), що забруднюють довкілля (рис. 1а). Екологічні збори, які сплачують ці підприємства, не окупають нанесену довкіллю шкоду.

Деякі підприємства частково використовують можливості науково-технічної та інноваційної діяльності щодо збереження довкілля [18], але незначна їх кількість упроваджують сертифіковані системи для підтвердження своєї соціальної відповідальності (таблиця).

Як свідчить аналіз, на Чернігівщині з 1998 року по 2008 рік кількість різноманітних відходів суттєво збільшилась. Особливо небезпечним є забруднення водних ресурсів: «...майже 75 % всього обсягу стічних вод, які пропускаються через очисні спо-

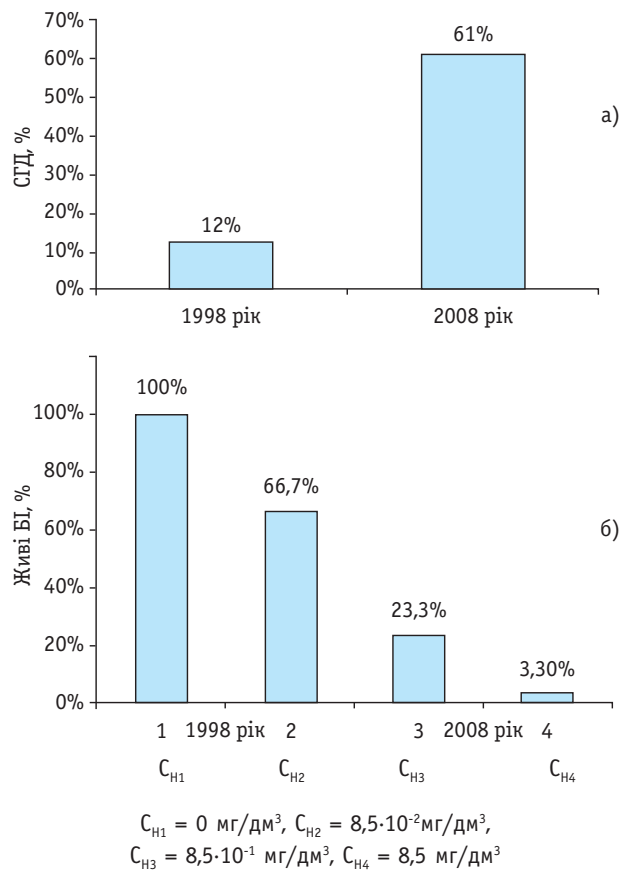

Рис. 1. Зростання кількості суб'єктів господарської діяльності (СГД), що забруднюють довкілля Чернігівщини (а), та відсотки загибелі Бі в умовах забруднення води нафтопродуктами (б)

руди, фактично не проходять очистку» [17, с. 162]. 130 тис. м³ рідких токсичних відходів негативно впливають на всі компоненти довкілля [17, с. 165]. Кількість відходів 2 класу небезпеки, що містять

Інформація щодо підприємств Чернігівщини та упроваджених на них сертифікованих систем

Показник	Кількість за роками		Темпи зростання, разів
	1998	2008	
1) Суб'єкти державної реєстрації підприємств та організацій, од.	12014 [13, с. 399]	19091 [14, с. 68]	1,6
2) Підприємства та організації — платники за забруднення довкілля, од.	1467 [15, с. 150]	11729 [16, с. 200]	7,9
3) Відсоток суб'єктів державної реєстрації, що забруднюють довкілля, %	12	61	5,0
4) Кількість сертифікованих на підприємствах систем, од.	77		
3 них:			
СУЯ ISO 9001	63		0,7-3 (окремі роки)
СУБХП НАССР	12		0,9-2 (окремі роки)
СУНС ISO 14000	2		0-1

нафтошлами, нафтовідходи за десять років зростає у 8 разів. У водоносних горизонтах та зоні аерації ґрунтів знаходиться 17795 тонн нафтопродуктів [17, с. 167], вміст яких у аналізах проб води із спостережних свердловин перевищує нормативи до 25 разів [15, с. 144].

Визначення безпечності для населення Чернігівщини такого рівня забруднення довкілля було проведено шляхом біотестування на ракоподібних у рамках учбової курсової роботи в Чернігівському державному інституті економіки і управління.

Як відомо [19], методи біотестування популярні в усьому світі: у США його здійснюють з використанням 145 тест-об'єктів. Біологічний об'єкт використовується як аналітичний прилад.

За біоіндикатора (БІ) або «аналітичного приладу», що дозволив визначити токсичність різних концентрацій забруднювача, ми використали *Daphnia magna* Straus.

У скляні посудини з 100 см³ розчину з концентрацією нафти (С_{нф}) від 0 мг/дм³ до 8,5 мг/дм³ розміщали по 10 дафній, згідно з чинною методикою [20]. Критерієм гострої токсичності є загибель 50 % або більше дафній за 96 годин. Останні концентрації води, забрудненої нафтою, позначені на рис. 1 б: С_{нз} і С_{н4}, залишали живим лише від 23,3 % до 3,3 % БІ.

Внаслідок експериментів та розрахунків виявлено, що зростання концентрації забруднювача від 8,5 · 10⁻² мг/дм³ до 8,5 мг/дм³ збільшує кількість загиблих БІ від 33,3 % до 96,7 % (рис. 1 б). Гранично допустима концентрація (ГДК) нафтопродуктів дорівнює 0,05 мг/дм³ [17, с. 26], реальна концентрація розглянутого забруднювача у воді на Чернігівщині подекуди сягає 1,25 мг/дм³ [15], а у водоносному горизонті ріки Дніпро-Трубіж — 3,0 мг/дм³ [17, с. 57], і подальше зростання концентрації забруднювача пов'язано з діяльністю СГД.

Таким чином, нами на підставі аналізу тенденцій розвитку СГД за статистичними даними [13, 14], аналізу забруднення СГД довкілля (на підставі літературних даних [15—18], а також отриманих нами вперше за допомогою живого БІ — ракоподібних — експериментальних даних встановлено, що існуюча протягом десяти років тенденція забруднення довкілля Чернігівщини СГД є небезпечною для суспільства. Небезпека непомітна у статистичних звітах з традиційними вже перевищеннями ГДК і постійно зростає разом із обсягами відходів підприємств. Тому важливо проводити як законодавчі, так і роз'яснювальні заходи щодо концепції ISO 14000, корпоративної соціальної відповідальності та статусу «добровільності» деяких стандартів як «усвідомлену необхідність». З цього приводу доцільно розглянути питання щодо розроблен-

ня технічного регламенту, який би встановлював обов'язкові вимоги до впровадження соціальної відповідальності.

Важливою складовою ітеративного процесу виникнення соціальної відповідальності підприємств є її формування в індивідуумів соціуму. У різних країнах громадські організації суттєво сприяють зростанню соціальної свідомості. На Чернігівщині теж існують такі організації. Так, у 2008 році в регіоні функціонувало 12 громадських організацій природоохоронного напрямку, що співпрацюють з Державним управлінням охорони навколишнього середовища у Чернігівській області [16, с. 242]. Але, по-перше, ефективність їх роботи щодо кардинальної зміни свідомості членів суспільства поки недостатня, а, по-друге, порівняно з попередніми роками їхня кількість зменшилась (наприклад, порівняно з 2002 роком — зменшилась на 30 %).

Участь у спеціалізованих семінарах, допомога місцевої влади, публікації у газетах, виступи на телебаченні, постійне ознайомлення суспільства з кращими результатами, досягнутими в різних країнах щодо впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності, на нашу думку, сприяли б підвищенню ефективності роботи громадських організацій.

ВИСНОВКИ

1. На основі проведеного аналізу деяких особливостей розвитку СГД, забруднення ними довкілля та отриманих нами вперше за допомогою живого БІ — ракоподібних — експериментальних даних щодо небезпечності реально існуючого забруднення нафтопродуктами встановлено, що на Чернігівщині небезпечна тенденція розвитку СГД — відсоток суб'єктів, що забруднюють довкілля, безперервно зростає (500 % за 10 років).

2. За допомогою БІ *Daphnia magna* Straus виявлено, що забруднення довкілля Чернігівщини нафтопродуктами (кількість яких зростає у проаналізований період у 8 разів) є небезпечними для суспільства, і ця небезпека зростає відповідно з утворенням відходів працюючими суб'єктами господарювання.

3. Встановлено, що за десятирічний період лише два суб'єкти господарювання добровільно усвідомили необхідність впровадження на підприємстві систему охорони довкілля за ДСТУ ISO 14000. Враховуючи ситуацію, доцільно повернутися до перегляду статусу окремих стандартів цієї серії та розроблення відповідного технічного регламенту.

4. На основі аналізу готовності суспільства до підтримки принципів захисту довкілля та впровадження систем управління соціальною відповідальністю на прикладі Чернігівського регіону автори дійшли

